

Հ.Ս.Խ.Հ.
ԱՌԺՈՂԿՈՄԱՏ

№ 11 ՍԵՆ-ԼԱԾՍ ԳՐԵԳՐԵՆ № 11

ԿԱՏԱՂՈՒԹՅՈՒՆ
(ՋՐՎԱԽՈՒԹՅՈՒՆ)

2-րդ հրատարակություն

616.9
4-28

19. ՊԵՏՅՐԱՏ 31

== ՅԵՐԵՎԱՆ ==

30 JUL 2010

ՀԱՅԷ ԱՌԺԱԳ ԿԱՐԵՍ

№ 11 ՍԱՆ-ԼՈՒՍԱԿՈՐՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 11

616.9

4-28

պ.

ԿԱՏԱՂԱՌԹՅՈՒՆ

(ՀՐԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ)

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՏԳԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

902
38

ՅԵՐԵՎԱՆ - 1981

ՊԵՏՆԱԳՐԱԾԻ ՏՊԱՐԱՆ
ՊԱՏՎԵՐ № 146
ԳՐԱՌԵՊԳԼԵՎԱՐ 2873 (Բ)
ՏԻՐԱԺ 4000

ԿԱՏԱՂՈՒԹՅՈՒՆ

Կատաղությունը վարակիչ հիվանդութիւնն է և առաջ է գալիս կատաղած կենդանիների կծելուց:

Կենդանիներից, ամենից չափ կատաղում են շները կատուները, բայց հաճախ կատաղում են և տնային ուրիշ կենդանիներն ևս՝ որինակ՝ ձին, վոջխաբը, խոզը, կովը, թռչունները և այլն: Վայրենի կենդանիներն են կարող են կատաղել, ինչպես որինակ՝ գայլը, աղվեսը, վոզնին, մուկը և այլն:

ԻՆՉ ՆՇԱՆՆԵՐ ՈՒՆԻ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ԿԱՏԱՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կենդանիների կատաղությունը յերկու տեսակ է լինում՝ խաղաղ և մուրեզին: 100 կատաղած շներից 80-ը մուրեզին են, իսկ 20-ը խաղաղ: Կատաղությունից մի յերկու որ առաջ հայտնվում են հիվանդութեան նշանները՝ շունը տխուր է և միևնույն ժամանակ անհանգիստ: Նա աչխատում է առանձնանալ, տիրոջ կանչը համարյա թե չի լսում, տնից փախչում է, ուտելը դեռ չի խանդարմած, թեև տհաճութեամբ է ուտում: Բացի դրանից նա յերբեմն ազահու-

Թյամբ կուլ ե տալիս վոչ ուտելու իրեր՝ հարդո-
չորի կոտորներ, ամուխ, խոտ և այլն:

1—2 որից հետո սկսվում ե իսկական հիվան-
դությունը. կատաղած շունը հարձակվում ե
ամենքի և ամեն բանի վրա. յերեւի նա ամենու-
րեք թշնամիներ ե տեսնում և աշխատում ե
պաշտպանվել նրանցից. հարձակվում ե
մարդկանց վրա, ուրիշ կենդանիների և թռ-
չունների վրա:

Կատաղած շունը ջրից ամենեւին չի վա-
խենում, մինչդեռ մարդիկ՝ բնդհակոտակը
կատաղած դրության միջոցին ստատիկ վախե-
նում են ջրից, կատաղած մարդը ջուրը տեսնել
անգամ չի ուզում:

Այս դրությունը տեւում ե 2—4 որ և դա
ամենավտանգավոր շրջանն ե, վորովհետեւ սո-
վորաբար կատաղած շունը անից փախչում ե,
սկսում ե հարձակվել և կծել ում պատահում
ե: Հայտնվում են լուծանքները՝ ստորին ծնո-
տը քարշ ե ընկնում, բերանից փրփուր, թուք
ե հոսում, քայլվածքը յերերուն ե, յետեի
վրաները քարշ ե տալիս, շնչառությունը խան-
գարված, վերջիվերջո հիվանդ շունը պառ-
կում ե և սառկում: Հիվանդությունն րնդամե-
նը տեւում 5—8 որ, յերբեմն և 10—12 որ:—

Այսպես ե ընթանում կատաղության մոլե-
գին տեսակը:

Սաղաղ կատաղության դեպքում՝ շունը
հանգիստ ե, կուլ տալը խանդարված, վոչ ու-

տում ե, վոչ խմում և բերանից հոսում ե փրը-
փուր:

Այս դրության մեջ շունը չի հարձակվում
ուրիշի վրա, բայց կկծի, յեթե չարչարեն:

Յերբեմն հիվանդ շունը շատ հեղ ե, լի-
զում ե տիրոջ ձեռքերը և վոչ վոք չի կասկա-
ծում, վոր շունը կատաղած ե. այդ տեսակ շունն
ավելի վտանգավոր ե, լիզելով նա կարող ե ան-
նկատելի կերպով վարակել տիրոջը, յեթե այս
վերջինի մաշկի վրա կա մի վորեւե քերծվածք
կամ ճանդովածք:

Ուրիշ կենդանիների կատաղությունը շատ
նման ե շան կատաղությանը:

Բոլոր դեպքերում ել այս հիվանդությունն
անալաթման վերջանում ե մահով:

ԻՆՁ ՆՇԱՆՆԵՐ ՈՒՆԻ ԿԱՏԱՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հիվանդանալուց 2—3 որ առաջ վարակ-
վածը զգում ե, վոր իրեն հեա մի ինչ վոր ար-
տասովոր բան ե պատահել. նա անհանգիստ ե,
տխուր ե, դյուրագրգիռ և լավ չի քնում: Յեր-
բեմն նրա աչքին զանազան պատկերներ են յե-
րեվում:

Հիվանդությունը դնալով զարգանում ե,
դրան գուզընթաց անհագստությունն ել շատա-
նում ե, քունը փախչում ե, կուլ տալը դժվա-
րանում: Հիվանդն առավել ևս չի կարողանում
կուլ տալ ջուրը. մինչև անգամ ջրի սոսկ տեսքն
առաջացնում ե ստնգանքներ և հիվանդն ան-
կարող ե կատարել կուլ տալու շարժումները,

որինակ՝ Թուրքը կուլ տալը: Ջրի մասին յեղած սոսկ խոսքն անգամ կարող ե առաջացնել սանգանքներ, այդ պատճառով ել հիվանդությունը կուշվում ե ԶՐԱՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ:

Իբրև հետեվանք Թուրքը կխտվում ե հիվանդի բերանի մեջ, շարունակ թքում ե կամ Թուրքն անդադար հոսում ե բերանից:

Հիվանդի գիտակցությունը տեղն ե. սակայն նա հաճախ արտասանում ե անկապ խոսքեր, անհանգիստ շարժումներ ե գործում, փորձում ե փախչել տնից:

Յեթե ուժ գործ գնեն, հիվանդը կարող ե հարձակվել ու կծել շրջապատողներին:

ԻՆՉԻՅ Ե ԱՌԱՋ ԳԱԼԻՍ ԿԱՏԱՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ինչպես ասացինք, այդ հիվանդությունը վարակիչ ե ե առաջ ե գալիս մի վորևե կատաղած կենդանու (չան, գայլի, կապի) կծելուց:

Հայտնի չե, վոր վարակիչ հիվանդություններն ունեն իրենց մանրէները, վորոնք հասարակ աչքով անտեսանելի չեն:

Կատաղությունն ել, վորպես վարակիչ հիվանդություն, ունի իր հարուցիչ մանրեն, վորը միջին աշտ գտնված չե, բայց լավ հայտնի չեն նրա հատկությունները:

ՎՈՐՈՆՔ ԵՆ ԿԱՏԱՂՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐԱԿԻ ՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1) Վարակը գտնվում ե կատաղած կենդանու կամ մարդու ուղեղի (գլխի ե վորնուղեղի) մեջ, Թքի մեջ. արյան մեջ չկա:

2) Վարակն անցնում ե կատաղածից առողջին վոչ Թե արյան, այլ ներվերի միջոցով:

3) Վորքան մոտ ե կծած տեղը գլխին, այնքան վտանգավոր ե հիվանդությունը:

4) Ողի միջոցով վարակը չի տարածվում. ուտելիքի ե խմելիքի միջոցով չի անցնում նա, յեթե բերանի մեջ կամ ձեռքերի վրա քերձվածքներ չկան:

5) Տաքության բարձր աստիճանը սպառնում ե այդ Թույնը. որինակ՝ յեթե կատաղած շան ուղեղը սրսկենք առողջ կենդանու, մի քանի օրից հետո այս կենդանին նույնպես կըկատաղի, բայց յեթե յեռացնենք ուղեղն ու հետո սրսկենք, այն ժամանակ կենդանին չի հիվանդանա:

6) Թույնն անցնում ե առողջին մարմնի մի վորևե ճանդովածքից կամ կծած վերքից, ուտի մարմնի բաց տեղերի կծած վերքն ալեղի վտանգավոր ե, քան շորով ծածկած տեղի վերքը:

7) Վարակը հիվանդից առողջին չի անցնում չիման միջոցով, յեթե հիվանդը չկծի առողջին կամ նրա Թուրքը չընկնի առողջի մի վորևե վերքի վրա:

8) Կատաղած կենդանու Թուրքը վարակիչ ե հիվանդությամբ բռնվելուց մոտավորապես 14 օր առաջ:

9) Հիվանդ կենդանու միսը վտանգավոր չե. միսը չի պարունակում վարակ:

10) Կատաղած կենդանու կաթի մեջ կա կատաղության վարակ:

11) Սատկած կենդանու ուղեղն ևս պարունակում է թույն:

ՅԵՐԲԵ Ե ՀԱՅՏՆՎՈՒՄ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կատաղած շան կծելուց մարդ կարող է հիվանդանալ առաջին յերեք ամսվա ընթացքում. յերեք ամիս անցնելուց հետո սակավ են հիվանդության դեպքերը. յերեխաներն ավելի շուտ են հիվանդանում, քան հասակավորները. շներն ավելի ուշ՝ քան մարդը. վորքան մեծ է կենդանին, այնքան ուշ է հիվանդանում և ընդհակառակը՝ վորքան փոքր է կենդանին, այնքան շուտ է հիվանդանում:

Հիվանդության վաղ կամ ուշ հայտնվելը կախում ունի նրանից, թե մարմնի փորտեղն է կծած. յեթե գլուխն է կծած, շուտ են հիվանդանում, յեթե ձեռքերն են՝ ուշ, իսկ յեթե վրտներն են՝ կծած, այն ժամանակ ավելի ուշ են հիվանդանում:

Հիվանդության վաղ կամ ուշ հայտնվելը կախում ունի վերքի խոր լինելուց: Խոր վերքերն ավելի վտանգավոր են, քան մակերեսայինները:

Հիվանդության հայտնվելը կախում ունի կծող կենդանուց. տափակ առամներ ունեցող կենդանու կծածն այնքան էլ վտանգավոր չէ, վորքան սուր ժանիքներ ունեցողինը. որինակ՝ գալլի կծածից ավելի շուտ են հիվանդանում, քան շան. կատվի կծածից՝ ավելի ուշ:

ԿԱՏԱՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՑՐԱԾ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Քանի հայտնի չէր բժշկության ձեռք, կատաղած կենդանիների կծածից շատերն էլին մահանում. հիվանդների 35-50% մահանում էր: Բժշկության ձեռք զանգվելուց հետո այս 0/100-ը խիստ պակասեց:

ԽՍՀՄ-ի մեջ տարեկան մոտ 50.000 մարդու կծում են կատաղած կենդանիները. այս թվից սլարդ է, թե վորքան նյութական վնասներ է առաջանում կատաղած կենդանիների կծելուց, վորքան բանվորական որ են կորցնում հիվանդները բժշկության համար, վորքան ծախք է նստում:

Բացի վրանից չպետք է մոռանալ և այն հանդամանքը, վոր կծածներն ավելի շատ են գարնանը և ամառը, այսինքն՝ գյուղատնտեսության ամենալեռն ժամանակ:

Յեւ յեթե ի նկատի ունենանք, վոր յուրաքանչյուր կծածն առնվազը կորցնում է բժշկության համար 12-21 որ, այն ժամանակ հասկանալի կլինի, թե վորքան մեծ է մեր պետության կրած նյութական վնասը կատաղության պատճառով:

ԻՆՉՊԵՍ ՎԱՐՎԵԼ ՅԵՐԲԵ ԿԱՏԱՂԱԾ ՇՈՒՆԸ ԿՈՆԵԼ Ե

Կատաղած կենդանու կծելուց հետո (շան, գալլի, կատվի և այլն) պետք է առանց հետաձգելու կծածին տանել Պատերյան կայանը, վորտեղ կատաղության դեմ սրսկումներ են անում:

Սրանից 40 տարի առաջ Պատեր սեռանով մի Փրանսացի գիտնական գտավ, վոր կատաղությունը կարելի չե կանխել, որակելով կըծածին կատաղության թուլացրած թույնը:

Մենք նրանք, վոր կատաղության թույնը, վորակը, գլխավորապես գտնվում է կատաղած կենդանու գլխի և վարանդի մեջ: Կատաղության թուլանով վարակված և մեռած կենդանու վարանդիկը հանում են ու չորացնում: Այդպես չորացրած ուղեղը քանի թարմ է, քանի նա տակալին լավ չե չորացած, վորտանգավոր է, նա վարակիչ է. իսկ մի վորջ ժամանակից հետո այդ ուղեղը վատնավոր չե ալլես:

Պատերի փորձերը ցույց են տվել, վոր կատաղած կենդանու ուղեղը 14 օր չորացնելուց հետո սրակելիս այն չի վարակում, այսինքն՝ կատաղության չի տոնջացնում:

Փորձերն ապացուցեցին նաև, վոր 3-օրյա չորացրած ուղեղը վարակիչ է:

Պատերը, սրակելով իր սրկումները 14 օրվա չորացրած ուղեղից, աստիճանաբար իջավ և հասավ 3 օրյա չորացրած ուղեղին և ի՞նչ գտավ. գտավ այն, վոր աստիճանաբար իջնելով չորացած ուղեղից թարմին՝ կարելի չե պաշտպանել կենդանուն և թարմ ուղեղի վարակից:

Ահա թե վորքան մեծ գյուտ է Պատերի գտածը:

Տարիների ընթացքում ուղեղի պատրաստելու ձևը կատարելագործեցին, սրկումները նույնպես:

Պատերի գաղափարը յայն տարածում ունեցավ յերկրագնդի յոյր մասերում. և այն հիմնարկությունները, վորակը կատաղած կենդանիներին անգամահատում են, հանում են վարանդիկը, չորացնում և պատվառա պատվատում ու հիվանդներին, կատաղած կենդանիներին կծածների դեմ բժշկում, կոչվում են Պատերյան կայան, ի նշան յերախտադիտության դեպի այն գիտնականը, վորն իր գյուտով մեծ բարիք է արել կատաղած կենդանիների կծածներին: Այդպիսի մի կայան հիմնված է Յերեվանում Սան-հեղիենիկ ինստիտուտին կից:

ՅԵՐԵ ՊԻՏԻ ՍԿՍԵԼ ԲՈՒԺՈՒՄԸ

Պեար Ե կատաղած կենդանու կծածին ԱՆՄԻՋԱՊԵՍ փախաղբել կայան, վորովհետև վորքան շուտ սկսվի բուժումը, այնքան մեծ հույս էր, վոր կծածը չի հիվանդանա. քնդհակառակը, բժշկությունն ուշանալիս՝ սրկումները չեն սկսում և կծածը կարող է կատաղել:

Կոտորած չան կամ մի այլ կենդանու կըծելու դեպքում՝ չպետք է լսել ցանաղան մարդկանց, չպետք է հավատալ ու դիմել ցանաղան «նեռ» ղնողներին, ազոթքով բժշկողներին, չպետք է չան դիմել վրայից թուշել, կամ նրա

մայր պոկել, չպետք է դիմել զանազան սրբե-
րի ու վանքերի, ինչպես անում էին մի ժամա-
նակ և գուցե հիմա յեւ շատերն անում են, այլ
պետք է անհապաղ և անմիջապես դիմել Պատ-
տերյան կայան. չմոռանալ, վոր յուրաքան-
չյուր ուշացրած որ կարող է սոսկալի հետե-
վանք տալ, մանավանդ, յերբ կծած վերքերը
յերեւի ու ձեռքերի վրա յեն, մարմնի այն մա-
սերում, վորոնք շատ հարուստ են ներշնչով և
միշտ եւ բաց են:

ԻՆՉՊԵՍ ՊԵՏԲ Ե ԱՊՐԵՆ ԲԺՇԿՎՈՂՆԵՐԸ

Բժշկվելիս չպետք է գործածել խմիչքներ,
ծանր աշխատանքով չպետք է զբաղվել և պետք
է զգուշ լինել մրսելուց, այս բոլորը թուլաց-
նում են հիվանդի կազմվածքը, պակասեցնում
են նրա դիմադրական ուժերը, այդ պատճա-
ռով կծածները, չնայած սրսկումներին՝ դարձ-
յալ հիվանդանում են: Ուշ սկսած սրսկումները
չեն ոգնում: Հիվանդության սկսվելու դեպ-
քում՝ սրսկումները նույնպես չեն ոգնում. հի-
վանդացողն անպատճառ մեռնում և ուստի
կծելուց անմիջապես հետո պետք է կատարել
սրսկումները, վոր կծածը չհիվանդանա:

ԻՆՉՊԵՍ ԿՈՎԵԼ ԿՍՏԱՂՈՒԹՅԱՆ ԴԵՍ

Նախ և առաջ պետք է իմանալ, վոր յեր-
բեմն կատաղած կենդանիների կծելուց հետո
ուշ են հիվանդանում: Ծներն ու կատուները
կծելուց հետո հենց առաջին ամսվա մեջ հի-

վանդանում են, բայց կան դեպքեր, յերբ շու-
նը հիվանդանում և ավելի ուշ, որինակ 3-6
ամսից հետո, իսկ յերբեմն եւ ավելի ուշ:

Այդ պատճառով շատ վտանգավոր է տանը
պահել կատաղած կենդանու կծած շանը կամ
կառվին, մանավանդ, յերբ շունը կապած չէ,
այլ միշտ ազատ է: Բացի դրանից, չպետք է մո-
ռանալ, վոր հիվանդությունը հայտնվում է
հանկարծ, բոլորովին անսպասելի և զգալի
հարկ յեղած միջոցները ձեռք առնել ժամանա-
կին, վոր կատաղած շունը չկծի վոչ վոքի, կամ
չփախչի տնից և վնասներ չտա ուրիշներին:

Անհրաժեշտ է ԱՆՀԱՊԱՆ ՍՊԱՆԵԼ (դըն-
դակահարել կամ դեղել) բոլոր այն շներին ու
կատուներին, վորոնց կծել է մի վորեւե կատա-
ղած կենդանի կամ անգամ կատաղության մեջ
կասկածված կենդանի. յերբեք չմոռանալ, վոր
այդ կենդանիները մահացու վտանգ են սպառ-
նում մարդկանց:

Տնային այլ կենդանիների, վորոնց կծել է
կատաղած կամ կատաղության մեջ կասկածե-
լի կենդանի և վորոնք այնքան վտանգավոր
չեն, վորքան շներն ու կատուները, պետք է
կապած պահել փակ շենքում մի վորոշ ժամա-
նակ, որինակ՝ ձիերին և կովերին 4 ամսով,
իսկ վոչխարներին ու այծերին 3. այս ժամա-
նակն անցնելուց հետո յեւ այդ կենդանիներին
պիտի պահել հսկողության տակ մի ամբողջ
տարի: Հենց վոր կատաղության նշանները յե-
րեւան, պետք է փակել հիվանդ կենդանուն և

հայտնել անասնաբուժին. յեթե հաստատվի, փոր կենդանին կատաղել է, պետք է անհապաղ սպանել նրան և քաղել մորթով (առանց ֆերիտու) հողի տակ, առնվազն 3 արշին խորությամբ մեջ:

Թեև մօր և արյան մեջ վարակ չկա, բայց թքով կեղտոտած մորթին քերթելուց կամ գլխին և վոզնուղեղի հատումից շատ հեշտությամբ կարելի չե վարակվել, յեթե ձեռքերի վրա կան թարմ պլուկվածներ կամ ճանդովածքներ, կամ յեթե դիահատության ժամանակ պատահաբար կտրվի ձեռքը:

Մի հարց ևս կա. շատ դժվար է իմանալ հաստատապես, թե վո՛ր շունը, վո՛ր կատուն և կծած կատաղած կենդանուց և վորք վոչուստի պետք է նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնել բոլոր այն շների և կատուների դեմ, վորոնք կատաղած շան յերեված վայրից 5 վերստ հեռավորության վրա յեն դառնում:

Այդ ձեռնարկումները շատ կարևոր են, ուստի բերում ենք այստեղ ԽՍՀՄ-ի մեջ ընդունված անասնաբուժական կանոնադրության հոդվածները կատաղության դեմ պայքարի մասին: Այս բոլորը պետք է իմանան համայն Միություն քաղաքացիները և պետք է ամեն կերպ աջակցեն նրանց կիրառման:

Հոդ. 32. Կատաղած կենդանիներին սպանել (կ. 3 հոդ. 14):

Հոդ. 33. Կատաղությունից կասկածելի

կենդանիներին ա) շներին և կատուներին սպանել (կ. 3 հոդ. 14):

բ) Մյուս կենդանիներին պետք է պահել անասնաբուժական հսկողության ներքո (կ. 6 հ. 14) մինչև պարզվի նրանց հիվանդության բնույթը, վորպեսզի կարելի լինի նպատակահարմար կերպով ոգնություն հասցնել այն անձանց, վորոնց կծել են կատաղությունից կասկածելի կենդանիները:

Հոդ. 34. Կատաղած կենդանիների կծածներին—

ա) շներին ու կատուներին սպանել.

բ) մյուս կենդանիներին պահել անասնաբուժական հսկողության տակ (կ. 6 հ. 14) և կանխարգելիչ սրսկումների յենթարկել նրանց:

Հոդ. 35. Այն շներին ու կատուներին, վորոնք կասկածվում են կատաղած կենդանու կողմից կծված լինելու մեջ՝ պահել վորոշ ժամանակ հսկողության տակ (կ. 6 հ. 13). յեթե այդ կենդանիներին տերերը կամ նրանց փոխաբնողները չեն ցանկանա պահել հսկողության տակ, կամ յեթե չեն կատարել այդ հսկողության պայմանները, այն ժամանակ սպանել շներին ու կատուներին:

Հոդ. 36. Մարդաբնակ տեղերում պետք է բոլոր շներին կապել և շները պետք է ունենան ղնչակալներ: Սպանել այն շներին, վորոնք խախտելով այս կարգադրությունը՝ ազատ կլինեն և ղնչակալ չեն ունենա:

Այս որենքի կարևորութունը բղխում է հետեվյալից. —

Մոսկվայի նահանգում կատաղության դեմ պայքարի համար հրատարակված եր պարտադիր վորոչում, վորը պատերազմի և հեղափոխության տարիներում լավ չէր գործադրվում և այդ պատճառով կատաղած կենդանիների կծածների թիվը շատ ավելացավ: Այդ տարիներին Մոսկվայի Պատերազմի կայանում բժշկվել են.

Մոսկվայից	Մոսկվ. նահանգից
1913 թ. — 1.108 մարդ	583 մարդ
1914 թ. — 1.134 »	611 »
1915 թ. — 1.072 »	738 »
1925 թ. — 3.974 »	2654 »
1925 թվին ընդամենը բժշկվել են	6628 մարդ:

Կատաղության դեմ տարվող պայքարն այնպես պետք է դնել, վոր չները չկծեն մեկմեկու և չտարածեն կատաղություն. դրա համար պետք է հետեվել, վոր անտեր ու թափառող շներ չլինեն, իսկ մնացածները լինեն կապված և դնչակալ ունենան:

Նման ձեվով պայքարի ոգուտներն ակրնհայտ են:

Առաջներում Անգլիայում կատաղությունից ամեն տարի սատկում էին 200—300 շուն. 1889 թ. կարգադրվեց, վոր շներն անպատճառ ունենան դնչակալ և 1892 թվին կատաղությունից սատկեցին միայն 38 շուն: Կատաղած շներին պակասման պատճառով պակասեց կծած-

ների և կատաղությունից մեռած մարդկանց ու կենդանիների թիվը: Անգլիական «ազատառիթությունը» չէր կարող հանդուրժել շների դնչակալը և հասարակության մեջ սկսեցին բողոքել շների համար մտցրած դնչակալների դեմ. շներն ստացան ազատություն և սկսեցին կծել իրար, վորի հետեվանքը յեղավ այն, վոր 1895 թ. կատաղածների թիվը դարձավ 673: Ինչ ասել կուզի, վոր շնորհիվ այդ հանգամանքի մարդիկ տուժեցին: Ուստի 1895 թ. հրատարակվեց խիստ հրաման, վոր անխնա կերպով պետք է կիրառել դնչակալների մասին հրատարակված որենքը և իբրև հետեվանք 1898 թ. կար միայն 17 կատաղած շուն, 1891 թվին — 9, 1900 թվին — 6 1901 թվին միայն մեկ շուն: Այժմ Անգլիայում կատաղություն չկա:

Այսպիսով Անգլիայում հաջողվել է վոչրնչացնել կատաղությունը շնորհիվ պարտադիր վորոչման և նրա կատարման:

Համապատասխան պարտադիր վորոչում հրատարակել են մեր գործկոմները. անհրաժեշտ է, վոր այդ պարտադիր վորոչումը կիրառվեր կյանքի մեջ խիստ կերպով և նման վորոչումներ հրատարակելին բոլոր գործկոմները: Հարկավոր է առանձին ուշադրություն դարձնել դնչակալների վրա, ուստի ցանկալի է, վոր բացի տուրքից շներն ունենան նաև դնչակալի լսվող պահի շներն իրար չկծեն ու կատարեն իրենց շնորհածն:

Այստեղ ավելորդ չենք համարում բերել մի քանի կետեր Յերեվանի Գործկոմի վորուչումից:

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՎՈՐՈՇՈՒՄ

Քաղվածք № 28

Քաղաքում շներ պահելու մասին

1. Քաղաքացիներին կատաղած շների կծելուց ապահովելու համար, Քաղխորհրդի նախագահությունը վորուչեց՝

ա. Ամեն մի քաղաքացի, վորը ցանկանում է պահել շուն, պարտավոր է մեկ ամսվա ընթացքում վերցնել թույլտվություն Գաղտնորդ-կոմից և համապատասխան համար Տեղ. Տնտե-սության բաժնից:

բ. Քաղաքի բոլոր շները, անկախ նրանից, ազատ են, թե՛ դռնվում են կապած, պետք է լինեն վղնոցով, վորոնցից կախ են տրվելու Քաղմիլիցիայից ստացած համարները:

գ. Բակերի շները ցերեկը պետք է լինեն կապած, գիշերները կարող են ազատ լինել կապանքից, նախապես բակերի արտաքին դռները կողպելուց հետո:

դ. Տնային (սենյակի) շներին կարելի չէ բաց թողնել փողոց, ուղեկցողներին հետ:

ե. Փողոց դուրս բերած շները պետք է ունենան զնչակալներ:

զ. Ա. կետում նշանակված ժամանակա-միջոցից հետո բոլոր այն շները, վորոնք չեն ունենա վզնոցներ և համապատասխան համար-

ներ, կհամարվեն թափառական և անկախ նրանից, թե կհայտնաբերվեն փողոցում կամ բակերում, անմիջապես կվոչնչացվեն:

2. Սույն պարտադիր վորուչումը խախտողները կյենթարկվեն մինչև 25 ո. տուգանքի կամ մինչև 10 որ հարկադիր աշխատանքի:

ԱԶԳԱՖՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆՆՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԱՍԱՆՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄ ՊԱՅԲԱՐԻ ՄԵԶ

Վորպեսզի կատաղած կենդանիների դեմ առաջարկված պայքարի ձեռնարկումները հաջողություն ունենան, անհրաժեշտ է, վորպեսզի նրանք կիրառվեն բոլորի կողմից անխախտ: Ազգաբնակչությունը գիտակցելով հասցրած մեծ վնասները՝ ակտիվ մասնակցություն է ունենալու նրա դեմ տարվող պայքարում:

Շատ տգետ անձինք կան, վորոնք թաղցր-նում են իրենց շներին կատաղած շներից, ծըն-ված լինելը, անգամ իրենց հարեվաններից և կամ չեն կապում շներին. ի հարկե, պատճառը տղիտությունն է. նրանք չեն հասկանում, թե կատաղած կենդանին ինչ մեծ վտանգ է սպառ-նում մարդկանց:

Անշուշտ ազգաբնակչության մեջ կան և գի-տակից տարրեր, վորոնք կազմելով խմբակ-ներ, յեռանդուն միջոցներ պետք է ձեռք առնեն կոտորելու անտուն և թափառող շ-ներին:

Բոլորիս նպատակն է լինելու կազմակերպ-ված պայքար մղել կատաղած կենդանիների

դեմ, վոչնչացնել անտուն ու թափառող շրնե-
րին, հսկել վոր շները ցուցակազբված լինեն,
վոր ունենան վզկապ, վորից կախված լինի մե-
տադյա թերթիկից համար, վոր շները կապած
պահվեն և դնչակալ ունենան, վոր վոչ վոք վո-
դոց դուրս չբերի իր շանն առանց չլթալի ու
առանց դնչակալի, հսկեն, վոր կատաղած կեն-
դանու կամ կատաղությունից կասկածելի կեն-
դանու կծածներին անհատադ սգնություն հաս-
ցընեն Յերեվանի Պատերազան կայանում:

Միայն այս կերպ կարելի չե արժատախիլ
անել այդ սարսափելի շերտադությունը, վորն
ահագին վնասելի է շանի կյանց:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0285584

6968

155.

Бешенство

Госиздат ССР Армении
Эриавань

1931